

Oponentův posudek na diplomovou práci Terezy Šimečkové **Holokaust očima dítěte**

Tereza Šimečková byla k napsání své diplomové práce zřejmě silně motivována osobním zájmem o děsivé, udivující a nevyčerpatelné téma. Použitá literatura, včetně cizojazyčné, zejména německy psané, svědčí o mimořádně rozsáhlém zasvěcování, výkladová část mimo jiné o potřebě zúžit předmět zkoumání. Toto zúžení pak naznačuje jak první část titulu „Holokaust očima dítěte“, tak část druhá „Dětská perspektiva v dílech Jerzyho Kosińskiego, Arnošta Lustiga a Elie Wiesela“. Z obsahu vyrozumíme, že další zúžení nastalo výběrem tří textů jmenovaných autorů: Nabarvené ptáče (román), Děti (krátká próza existující ve třech verzích), Noc (memoárová próza, krácená o téměř sedm set stran).

Předesíláme, že pojem „dětská perspektiva“ uplatněný v titulu navozuje představu naratologického přístupu. Ten se sice uplatňuje, ale sporadicky a nedůsledně. Současně se pojetí perspektivy rozšiřuje – nevztahuje se jen na projevy dětské mentality, nýbrž i na motiviku odpovídající dětskému vztahu ke skutečnosti. Toto platí především pro první dva texty, protože výklad toho třetího (Noc) se zaměřuje na vztah dvou subjektů – otce a syna. Dodejme ještě, že dítě se tu setkává se skutečností mimořádně zátěžovou, frustrující, krutou... a vlastně negjící vše to, čím by měl svět pro dítě být. Kdyby se narativní perspektiva sledovala důsledněji, pak by se nejspíš znápadnil rozdíl mezi narativy, které zprostředkává vypravěč (jednak postava dospívajícího dítěte, jednak vypravěč autorský akceptující namnoze subjektivitu dětských hrdinů) a Wieselovou Nocí, stylizovanou sice z odstupu, ale zachovávající identitu toho, kdo holokaustovou zkušenost zakouší a kdo ji zprostředkovává.

V úvodních – zobecňujících a úvahových pasážích – mě zaujal například problém nepochopitelnosti a nevysvětlitelnosti, který autorka rozvíjí též na základě „hlasů“ povolaných osobností (Jehuda Bauer, Erich Fromm, Lewis Mumford) a který nejspíš přetrvává vzdor pokusům o objasňování příčin, okolností, historických předpokladů apod. Zcela náležité vzhledem k tématu jsou zajisté také úvahy o „událostech“ (faktech) a jejich slovesné reprezentaci. Obdobné otázky se kladly již dříve, naléhavě po první světové válce, kdy některé názory nepřipouštěly fiktivní fabulaci pro vyjádření válečné zkušenosti a připouštěly pouze výpovědi dokumentové povahy. V práci Terezy Šimečkové mě zaujal také metaforický termín trhliny (J.E. Youngová), jež nastává (tvoří se) mezi realitou a tím, jak je zobrazována. Problém slovního zprostředkování neplatí ovšem jen pro holokaustovou zkušenost, v mnoha směrech drastickou. Jeho možnosti jsou mnohé a nejspíš se nalézají a budou nalézat mezi póly: autentický deníkový záznam - rekonstruovaná, z odstupu pochopená a literárně ztvárněná zkušenost. V druhém případě může svědectví získat hloubku, nejen sémantickou, ale, jak uvádí autorka etickou a metafyzickou.

Než se Tereza Šimečková začne zabývat analýzou vybraných próz, klade si otázku zasaženosti dítěte a svědecké role dítěte. Spolu se Sue Vice (Children Writing the Holocaust) rozlišuje texty psané „dětskýma očima“ a texty „psané dětmi“. Ptám se, nakolik tato typologie souvisí s dělením na deníkové či memárové non-fikce a fiktivní obrazy s dětskou perspektivou - pochopitelně obrazy čerpející z prožitků autorského subjektu. Plně jsem nepochopila, zda „child's voice“ platí pro dodatečnou rekonstrukci či pouze pro deníkový záznam.

Dítě vypráví v Nabarveném ptáčeti a dětský horizont autor při jeho stylizaci osti důsledně zachovává. Nicméně poněkud pochybuji o vhodnosti výrazu „plochost“, neboť podstané je tu dle mého mínění napětí utvářející se mezi svědecky zprostředkovanou realitou (primitivního, násilnického, zvířecího apod. lidství) na jedné straně a dětsky nevědomým, naivním chápáním. Dále. To, co autorka označuje jako hybridnost se mně jeví jako vcelku přirozený rys vyprávěcí situace, kdy je role zprostředkovatele poskytnuta ústřední postavě (quasiautobiografie) a kdy se tudíž střídá perspektiva Já, které z odstupu vypráví a Já, jež

vyprávěné prožívalo (časově: tehdy a nyní). To je v Nabarveném ptáčeti plně akceptováno právě tam, kde se vypravěčsky stvrzují pověrečné představy. Jinak musím konstatovat, že autorka velmi přesvědčivě dokládá a vykládá právě znaky a příznaky dětské mentality a psychiky, psychiky vystavené nesmírné zátěži, až nelidskému trýznění. Dobře je interpretován titul naznačující hlubší smysl dané lidské situace (izolovná bezmoc a bezbrannost vůči zlu) a poukazující k tomu, že prózu lze chápat také jako podobenství, které klade otázky mající větší sílu než je síla odpovědí (Wiesel).

Lustigova próza Děti zvolená z rozsáhlého prozaického díla je sice autorkou rozebrána velmi důkladně (spíše situačně a motivicky než narativně; chybí například zřetelnější vymezení vnitřní a vnější perspektivy). Situaci však pro mne komplikuje hlaně začlenění komparace s pozdějšími přepracovanými verzemi. Když se totiž řeší motivika (třeba motiv ženy), cituje se pouze z verze druhé. Do zmíněné motiviky pak autorka zahrnuje velmi podstatnou kategorii definitivnosti, související právě s dětským prožíváním. Zejména budoucnosti, kterou si Lutigovi hrdinové nepředstavují mimo zdi ghetta. Dobře je uchopena rozrůzněnost chlapeckých postav a povaha jejich vztahu. Také etické prvky v jejich jednání.

Kladu si otázku, zda Tereza Šimečková neuvažovala o jiném řešení kapitoly, takovém, kde by stylové, tematické a významové posuny, jež nastaly dodatečným dotvárním textu, tvořily zvláštní téma a problém.

Kapitola věnovaná Noci má hodnotu poznávací a vzhledem k vcelku funkčnímu soustředění na vztah syna k otci, na jeho destrukci v podmínkách boje o přežití, strachu a ponížení, kdy se vytrácí otcova autorita a otec se stává břemenem, také hodnotu interpretační.

Jen poznámka závěrem: Užití žánrového termínu bildungsroman (převzato s encyklopedie Holocaust Literature) mně dost překvapilo, srovnávání s Odysseou považuji za nepatřčné a beze smyslu.

Diplomová práce Terezy Šimečkové by podle mého názoru mohla být zdokonalena důslednějším sledováním „dětské perspektivy“, vyjasněním některých formulací a promyšlenějším uspořádáním analýz. Jinak je téma zpracováno na dobré úrovni a výklad poskytuje řadu cenných myšlenek a podnětů.

Práci Holokaust očima dítěte doporučuji k obhájení.

Doc. Marie Mravcová